

« Za Slovenijo je bil tolar ključen. Izstopila je iz monetarnega sistema Jugoslavije in 8. oktobra 1991 uvedla svojo valuto. S tem je stabilizirala inflacijo, kaos je bil ustavljen in lahko je šla naprej. Na splošno se je Slovenija tedaj dobro znašla, ko je poskusila ugotoviti, kaj dobro deluje zanjo, zato je napredovala.

komunistični Kitajski kot pa v kapitalistični Ameriki. Kako komentirate to, vas preseneča?

Kar ne preseneča, je dejstvo, da če imate manj demokratične odgovornosti, je elitam lažje, da se angažirajo v korupciji in grabljenju ekstra dobičkov. Kitajska je tu eden bolj bleščečih primerov. A če smo pošteni, tudi v ZDA smo, še posebej med Trumpovim predsedovanjem, doživeli povečanje neenakosti. Imamo zelo močne in vplivne korporativne lobiste, ki vplivajo na različne ekonomske politike. Od leta 1980 je neenakost zelo porasla, ameriška družba je precej manj neenaka, kot je bila, za razliko od mnogih drugih kapitalističnih držav.

Med Trumpovim predsedovanjem so bile ZDA pogosto v fokusu evropskih in slovenskih medijev, tudi zaradi predsednikovih kontroverznih tvitov in protekcionističnih groženj. Zdelo se je, da bo ameriška politika s prihodom Bidnove administracije za Evropejce spet postala za odtenek bolj dolgočasna, neke vrste »business as usual«. Dramatični dogodki v Afganistanu in njihove posledice so to sicer delno ovrgli. Kako vi vidite razlike med modusom operandi Trumpove in Bidnove Bele hiše?

Med njima je velikanska razlika. Bidnovo predsedstvo je predvsem poskus obnove normalne ameriške demokracije. Mnoge njegove ekonomske politike so precej pogumne, gre za velikanske programe fiskalne porabe, velike spremembe, ki zagotavljajo takojšnjo pomoč pri mnogih stvareh. Njegovi novi socialni programi so bolj podobni tistim v evropskih državah. Recimo, otroški dodatki za vse so res izjemen dosežek. Amerika je zelo nazadnjaška, kar zadeva skrb za otroke, vse je zelo drago, država pa zagotavlja zelo malo podpore, zato imajo še posebej revni ljudje precej velike težave. Problem je tudi zdravstveni sistem, saj kljub Obamacaru veliko ljudi sploh nima zdravstvenega zavarovanja. Biden premika stvari, da bi to popravil, in si prizadeva za kompromis.

Na žalost zdaj v ZDA ne vidim nič dolgotrajnega in to ni dobro. Trump ima še vedno dominantno vlogo v republikanski stranki in še naprej – čeprav za to nima absolutno nobenih dokazov – zelo aktivno širi idejo, da so bile zadnje predsedniške volitve nepošteno. Še več, njegovi podporniki v mnogih zveznih državah vpeljujejo zakonodajo, ki bi globoko spodkopala poštenost prihodnjih volitev. Recimo, nekatere zvezne države so sprejele zakone, po katerih bi državni zakonodajalec lahko enostavno odpustil ljudi, ki izvajajo volitve in preštevajo glasove. Lahko si zamislite posledice tega. Biden je sicer opravil čudovit posel, ker je stvari pomiril, tudi njegovi govori so umirjeni, a če razumete vse, kar se zdaj dogaja v ZDA, zadeve niso prav nič dolgočasne, nasprotno, včasih so kar strašljive.

Zakaj strašljive?

Zato, ker je organiziran napor, da bi oblikovali situacijo, kjer lahko le ena stranka vedno dobi volitve. Namen je, da bi uspeli v zadostnem številu zveznih držav, kjer bi državni zakonodajalec enostavno odločal o rezultatu volitev,

ne glede na to, kdo in kako bi dejansko volil, in pri tem bi dodatno lahko izkoristili tudi preoblikovanje volilnih okrajev (gerrymandering), kjer so republikanci storili še dodatne korake. S tem bi morda prvič po ameriški državljanski vojni prišlo do resnične grožnje obstoju parlamentarne demokracije v ZDA.

V ameriškem kongresu zdaj teče vroča polemika o predlaganem zvišanju meje javnega dolga, ki mu republikanci nasprotujejo in grozijo z blokado. Bi lahko ZDA zaradi tega nerešenega spora res zašle v recesijo, kot menijo ameriški komentatorji?

Še naprej močno verjamem in upam, da bodo v kongresu našli način, da se temu izognejo, saj bi to lahko vodilo v katastrofo. Vsekakor pa je to še en znak globoke politične polarizacije v kongresu. Že leta 2011 smo imeli zelo strašljivo konfrontacijo te vrste in tedaj je ena od bonitetnih agencij znižala kreditno oceno ZDA, kar je bilo res nekaj izjemnega, saj zvezna vlada ni nikoli bankrotirala v zgodovini te države. Zvišanje meje dolga je zelo pomembno za ekonomsko in finančno zdravje ZDA in mislim, da to vsi razumejo. Je pa to znak, kako zelo razdeljena je naša politika.

Ste strokovnjak tudi za monetarne zadeve, več let ste bili ekonomski svetovalec guvernerja hrvaške centralne banke. Kako pa vidite prihodnje korake ameriške centralne banke Federal Reserve (Fed), bi ob povišani inflaciji res lahko zategnil denarno pipo?

Najprej, Fed je opravil zelo dobro delo med pandemijo. Reagiralo je zelo hitro in močno, da bi pomagal gospodarstvu. Zdaj je res veliko izzivov, saj v zgodovini ni ničesar, kar bi nam pojasnilo, kaj se trenutno dogaja. Vsi posvečajo pozornost inflaciji, ki pa je očitno povsem drugačna kot v preteklosti. Imamo velike težave v ponudbi, ker ljudje delajo od doma, zato je ogromno povpraševanje po računalniških čipih, na drugi strani pa so bile tovarne, ki jih proizvajajo, začasno zaprte zaradi covida. Da zgradite novo tovarno, traja približno dve leti. Tudi cene lesa izredno hitro naraščajo.

Prepričan sem, da je inflacija le prehodni, začasen pojav, ker je veliko težav povezanih s ponudbo in bodo odpravljene. Fed je ob tem napovedal, da bo zmanjšal nakupe obveznic, kar je po mojem smiselno, saj je namen tega znižanje dolgoročnih obrestnih mer, ki zdaj obremenjujejo ljudi s hipotekarnimi posojili. Na drugi strani pa bo centralna banka potrebovala več časa za razmislek o zvišanju svojih obrestnih mer, saj je gospodarstvo še precej šibko, ker se je zaradi krize ustavilo in nihče si ni predstavljal, koliko naporov bo potrebnih za obnovo. Tega ni mogoče storiti le s pritiskom stikala.

Če greva še na področje epidemije: tudi v Sloveniji imamo podobno kot v ZDA veliko zanikalcev obstoja virusa in proticepilcev, ki recimo množično protestirajo po ulicah Ljubljane.

Da, zelo presenečen sem bil ob podatku, da je v Sloveniji polno cepljenih le 47 odstotkov ljudi (podatek velja za konec septembra, ko je potekal pogovor, op. ur.).

Nekateri so prepričani, da je v ozadju zarota Billa Gatesa, da s cepljenjem dobiš čip itd. Kako si to razložiti?

Imamo tendenco, da krivimo družbene medije. Sam menim, da ti omogočajo hitrejšo širitev dezinformacij in lahko naredijo nekatere stvari bolj privlačne. Vedno smo imeli mitologijo in vraževerje. Druga stvar pa so namerne dezinformacije za politične namene, kar zdaj počne denimo desno krilo republikancev v ZDA. Imamo pa tudi običajne ljudi, ki so sumničavi do vsega in tudi do oblasti, ki jim govorijo, kaj morajo storiti, to je pač razumljivo kot človeška reakcija.

Živite v ameriški prestolnici: kako vidite razlike v upoštevanju epidemioloških ukrepov in nošnje mask med Washingtonom in recimo Ljubljano?

Tukaj sem le pet dni, a moj vtis je, da so ljudje tukaj bolj konsistentni pri nošnji mask kot v ZDA. Nisem videl veliko ljudi brez maske v

trgovini ali v hotelu. Opazil pa sem, da imate zapovedane pogoje PCT, a o tem me nihče ni nikoli povprašal (*smeh*). New York ima sicer pri nas politiko, da moraš ob obisku restavracije ali kina predložiti tak dokaz, kar spravlja v zadrego tiste, ki morajo to preverjati. To je veliko breme, preloženo na zaposlene v restavracijah in drugje, a druge poti ne vidim. Policija pač tega ne more početi. To je nepopoln proces, zahteve pa so dobre in podpiram oblasti, ki želijo, da ljudje počnejo prave stvari. Vsaj v ZDA je nastopila enormna razlika s predsednikom Bidnom, saj je pri cepljenju dober zgled, umirjeno govori prave stvari in ljudem pojasnjuje, zakaj je to dobro zanje in tiste okrog njih. To pomaga.

Kakšna se vam sicer zdi Ljubljana, ki jo že dolgo poznate, v primerjavi z začetkom 90. let, ko ste soustvarili knjigo o Sloveniji?

Sem sem prvič prišel leta 1986 in spomnim se majhnih plastičnih žetonov na mestnih avtobusih (*smeh*). Mesto je na splošno zelo prijetno, zdaj precej bolj internacionalno, z veliko več tujimi turisti, a všeč mi je, da so vsepovsod kolesa in da je zaprto za promet na Tromostovju. V oči pa so mi padle nekatere nove visoke zgradbe, ki so res velika sprememba za Ljubljano.

Več let ste bili svetovalec hrvaške centralne banke, ki se zdaj pripravlja na prevzem evra leta 2023. Je to velik uspeh za naše južne sosede?

Da, je uspeh. Hrvaška bi verjetno evro prevzela že prej, če ne bi bilo prejšnje krize v Grčiji in drugje. Zanja je zelo pomembno, da dobi evro, saj tam ljudje še vedno nočejo varčevati v kunah, temveč jih menjajo v evre, enako velja za posojila, ki so indeksirana v tuji valuti. Če bi kuna izgubila vrednost, bi veliko podjetij imelo težave s plačevanjem posojil. Odločitev zanje je zelo enostavna, evro je veliko boljši. To je zelo pomemben korak za Hrvaško.

Pa tudi za Slovenijo, saj nam končno ne bo več treba menjati denarja na dopustu na morju. In še zadnje vprašanje, kako kaj vidite prihodnost samega evra?

Evrsko območje je na zelo boleč način naredilo pomemben napredek v zadnjih desetih letih. Zelo pomembno je, da zdaj ima tako sistem za nadzor največjih bank kot sistem, ki lahko pomaga bankam in državam. V letih 2008–2014 so propadle velike banke, ki so poslovale v več državah, in posamezne države so prelagale odgovornost na druge. Vzpostavitev teh mehanizmov in možnost, da si države izposodijo denar, sta zelo pomembni. Morda bo zvenelo z ameriškega gledišča, a menim, da Evropa potrebuje več evropske fiskalne podpore. Seveda ni mogoče pričakovati, da bo Evropa delovala kot Amerika, a zelo pomemben je bil ta skupni evropski reševalni paket v višini 750 milijard evrov. To je bilo prvič, da je Evropa stopila skupaj in rekla, da bo uporabila svojo finančno moč, da bi dobila denar zelo poceni in ga uporabila za okrevanje po tej krizi. Če ne bo imela več fiskalne solidarnosti, bo evrsko območje še naprej imelo velike težave. Zato me skrbi, da težave iz let 2008–2015 še niso končane.